

Møte for lukkede dører, Stortinget 25. april 1923

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 25. april 1923 kl. 11.30.

Præsident: Tveiten.

Efterat forhandlingene for lukkede dører angaaende statsgaranti for banken som er under offentlig administration i henhold til lov av 24de mars 1923, var tilendebragt, ytret

Præsidenten: Hr. Egede-Nissen vil gjera eit spursmaal til utanriksministeren, og eg vil no gjeva representanten ordet til dette.

Egede-Nissen: Man har i længere tid drøftet de foretagender, som lægges i grus, eller som holder paa at lægges i grus. Jeg finder det rigtig at rette opmærksomheten et øieblik paa en av landets aktivaposter, nemlig Spitsbergen. Jeg vil tillate mig at rette den henstilling til regjeringen, at den saa hurtig som mulig søker at ordne med en særtraktat med Sovjet-Rusland angaaende Spitsbergen. Jeg er av den opfatning, at man vil kunne faa en slik traktat i orden, saafremt man alvorlig bestræber sig for det; men det forekommer mig - uten at jeg paa nogen maate med disse ord vil ha rettet nogen klander til den netop tiltraadte regjering - at forhandlingerne gaar noget langsomt. Jeg fastholder, hvad jeg uttalte om denne sak ifjor, at man først bør se at faa suvereniteten helt i orden og dernæst faa den endelige bergverksordning fastsat. Saadan som det nu gaar, hvor vi for eksempel ser, at vor gode ven Danmark paa alle maater lægger sig paa tverke for en bergverksordning, saa kommer det hele til at staa i stampe. Jeg mener desuten, at regjeringen overensstemmende med den debat, som blev ført ifjor, bør gaa til den kontrol med de selskaper, som har drift paa Spitsbergen, saa snart som mulig. Vi ser, at svenskerne de nøier sig ikke med at støtte selskaperne med penge, men de etablerer ogsaa den fornødne kontrol. Jeg vil ogsaa henstille til utenriksdepartementet, at det tar haand i hanke med den komite, som indsamler materiale til voldgiftsretten i Kjøbenhavn. Komiteen bestaar av 3 advokater for de 3 store selskaper, men de andre selskaper holdes ikke engang underrettet om det, som sker. Jeg har endog latt mig fortælle, at utenriksdepartementet ikke faar den fornødne besked om det, som der foregaar. Det er klart, at dette er galt.

Jeg vil desuten peke paa den absolute nødvendighet, at man iaar sender en ekspedition til Spitsbergen. Det arbeide, som der maa foregaa, maa ske saavel av hensyn til voldgiftsretten som av hensyn til det praktiske arbeide, oplodning, kartlægning i stor maalestok, geologiske undersøkelser av Kings Bay og med boringer og røskninger. Statens skib "Farm", som ligger i Finmarken, er ledig i juli og august, da der ikke foregaar fiskerier av nogen betydning, og den kan derfor paa det tidspunkt gjøre en tur til Bjørnøen og Spitsbergen, og det vil være den billigste maate at skaffe ekspeditionen et fartøi paa.

Desuten bør der stilles til raadighet de penge som er nødvendige for studiet av isvanskeligheter og forholdsreglerne derimot. Jeg har her i min haand den svenske proposition vedrørende disse spørsmåal. Svenskerne har utredet isspørsmåalet meget grundig, og de har ogsaa benyttet norske videnskapsmænd til at fremkomme med planer om hvordan disse vanskeligheter skal bekjæmpes. Jeg vil henstille at man ogsaa her hos os sætter videnskapsmænd - vi har jo en saa dygtig mand som Otto Sverdrup - istand til at klargjøre disse vanskeligheter og peke paa det som maa gjøres i den anledning. Vi ser likeledes av denne svenske proposition at den svenske stat er gaat ind med aktier og laan for 6 1/2 million kroner, hvorav 3 millioner skal utbetales iaar 1. juli og 1 1/2 million 1. juli næste aar under forutsætning av en utbrytning av 200,000 ton. Vore selskaper bryter ut, hvis jeg ikke misforstod en oplysning i "Morgenbladet" forleden dag, 258,000 ton bare i det ene, Store Norske. S. N. skal iaar skibe 130 000 tons og K. B. 100 000 og 214,000 ton i Kings Bay. Jeg mener at det er absolut nødvendig at vi gaar til de ekspeditioner og undersøkelser som jeg her har pekt paa. Vi bør ha den samme tro paa disse foretagender vi som svenskerne, og det kan ikke være tvilsomt at den drift som paagaar deroppe, vil bli et stort aktivum for det norske folk. Kullene leveres nu f.o.b. for kr. 20.- og sælges for kr. 34.- - 35.-, og den produktion som det nu dreier sig om, er paa, hvad jeg synes er et stort tal, ca. 12 millioner kroner. Og endnu er jo ikke produktionen paa langt nær kommet op paa den høide som den kan komme, naar man faar gruberne ordentlig utbygget. Jeg vil med disse ord ha rettet den indtrængende henstilling til den ærede utenriksminister og fungerende regjeringschef, at han driver paa med forhandlingerne og at det som jeg her har pekt paa, maa gjøres for at vi kan faa utnyttet den store rikdomskilde som vi har liggende paa Spitsbergen.

Hambro: Jeg er i mangt og meget enig med den ærede repræsentant hr. Egede-Nissen og vil ønske at Spitsbergenforhandlingene drives saa intenst som det er mulig. Men jeg vil med en gang ha sagt at jeg ser overordentlig pessimistisk paa forholdene, ikke saameget økonomisk som rent politisk. Jeg tror at faa saker har været grepet an paa en mindre betænkning og paa en mere politisk uheldig maate end Spitsbergensaken blev grepet an, da man valgte den, jeg hadde nær sagt likefrem kriminelle utvei at appellere til konferansen i Versailles. Jeg uttalte allerede første gang spørsmåalet var oppe for lukkede døre i Stortinget, at en løsning av Spitsbergenspørsmåalet, hvorved Norge hadde avskaaret sig adgangen til at forhandle med Rusland, hvorved Norge gik utenom alle de magter hvis interesser paa Spitsbergen det tidligere uttrykkelig hadde erkjendt, alene kunde føre til vanskeligheter og komplikationer. Hr. Egede-Nissen opfordret regjeringen til at forhandle separat med Sovjet-Rusland om en godkjendelse av ordningen. Det er regjeringen avskaaret fra, idet det uttrykkelig er stipulert i Spitsbergentraktaten, at det er kun gjennom Frankriges og Englands og de andre magters medvirkning man kan faa ordnet

anerkjendelsen eller en speciel ordning med de magter som ikke var med og undertegnet den. I kraft av selve den ordning som Norge gik med paa i Versailles, kan regjeringen ikke forhandle direkte med Sovjet-Rusland om det. Det er først naar Sovjet-Rusland og Frankrige er kommet til gjensidig forstaaelse og anerkjendelse, at man gjennom det medium kan etablere ordningen der. Allerede det er naturligvis i og for sig uheldig, og jeg tror at vi ikke skal se optimistisk, hverken paa Englands forhold her eller paa Danmarks vilje til at imøtekomme os. At Norge overhodet gik med paa at anerkjende Danmark som en interessert magt paa Spitsbergen som kunde nedlægge sit veto hos os var en feil, og man kan med temmelig stor sikkerhet gaa ut fra at man fra dansk side ikke vil faa nogen anerkjendelse av den norske ordning, før Norge er kommet til et oppgjør med Danmark og Grønland som danskerne finder akseptabelt. Vi motarbeides paa ethvert punkt av Danmark, og jeg mener at det er kriminelt, hvis vi ikke her er fuldt opmerksomme paa det og hvis vi ikke aapent uttaler det; vi motarbeides paa hvert eneste punkt, økonomisk og politisk, og man kan med tryghet gaa ut fra, som jeg nævnte, at man faar ikke danskernes medvirkning til at etablere den norske høihetsret der, før vi har truffet en ordning om Grønland. Og vi er i den ulykkelige stilling at det er Danmark som skal opnævne voldgiftsmanden under de svævende tvistigheter her. Og med kjendskap til dansk politik kan man gaa ut fra at det ikke vil gjøre det let for os at naa til en mindelig eller god overenskomst, naar vi skal avvikle den nye Bodøsag, som England har under opseiling paa Spitsbergen. Jeg tror at man ogsaa skal være noget forsiktig med at gjøre regning paa, at kulselskaperne deroppe til stadighet skal kunne gi et stort økonomisk utbytte. Der er store værdier som ligger deroppe, og det er av meget væsentlig interesse for os at faa det hele bragt i orden. Men saken er meget vanskelig, og jeg tror ikke at vi vil faa politisk glæde av den. Vi har gjort os til mindremænd politisk og nationalt ved de linjer vi har fulgt i Spitsbergensaken, og det vil ta lang tid, før vi vil kunne faa bragt det i tilfredsstillende orden. Men jeg vil meget gjerne være med paa likesom hr. Egede-Nissen at henstille til utenriksdepartementet at gi Stortinget de meddelelser som kan gis. Jeg tror at det kanskje vil være nødvendig for at støtte de norske krav og interesser paa Spitsbergen, at Stortinget tar Spitsbergensaken i sin haand, likesom det paa sæt og vis har tat Grønlandssaken, fordi regjeringen da staar sterkere under sine forhandlinger. Jeg vil ikke tilbakeholde den bemerkning at personlig indtar jeg det standpunkt at jeg stemmer mot en ratifikation av Spitsbergentraktaten. Jeg anser den for nationalt tilfredsstillende, for politisk nærmest vanærende og for økonomisk ikke bydende Norge nogensomhelst fordel. Jeg ønsker at Stortinget skal ta saken i sin egen haand og foreta oppgjør der, baade med Danmark og de andre land, slik som det bedst kan.

Præsidenten: Presidenten vil beda um at det ikkje vert noko realitetsordskifte um denne saki.

Utenriksminister Michelet: At opta nogen improviseret debat her om Spitsbergenspørsmålet kan vel ikke falde nogen for alvor ind. Om selve saken vil jeg her kun si, at den er større og vanskeligere end kanskje mange i denne sal tror. Jeg har selv begyndt at arbeide med den for alvor. Jeg arbeider trudt med at komme gjennom de store, svære dossier, som findes om saken oppe i utenriksdepartementet. Jeg er ikke kommet til at faa et fuldt overblik over den, og det er selvsagt at vi under de omstændigheter heller ikke har kunnet opta den til endelig behandling og diskussion i regjeringen. Det er klart, at hvis Stortinget ønsker det er regjeringen villig til naar den selv har faat overblik over saken, og selv har tat stilling til den, at komme herved og gi de meddelelser, som vi maatte finde opportunt og som Stortinget maatte ønske. Det er ogsaa klart, at vi under sakens behandling vil være opmerksom paa de henstillinger, som hr. Egede-Nissen her er fremkommet med. Jeg gaar ut fra at det ikke vil volde nogen vanskelighet at faa avskrift av det som her har været sagt, saaledes at vi kan være sikker paa at intet vil bli overset. - Hvis Stortinget ønsker at ta Spitsbergensaken i sin haand vil jeg kun si, at jeg personlig vil føle det som en overordentlig stor lettelse. Hvorvidt det er at betræde de almindelige konstitutionelle veie, det vil visselig hr. Hambro som medlem av konstitutionskomiteen kunne besvare likesaa godt som jeg. Jeg skulde tro som sagt, at en videre diskussion om spørsmålene kun vil føre os paa avveie. Det vil være improvisationer, som ikke kan ventes at være saa underbygget som nødvendig og paakrævet er ved en saa viktig saks behandling som denne. Men den av hr. Hambro utkastede tanke kunde jeg dog ha megen interesse av blev diskutert naar tiden dertil er moden, - at Stortinget tar saken i sin haand og sætter regjeringen utenfor.

Egede-Nissen: En ganske kort bemerkning. Likeoverfor hr. Hambro vil jeg kun si, at det vil visst ikke være ham ukjent, at i utenrikskomiteen uttalte daværende utenriksminister Mowinckel at han intet hadde imot at slutte en særtraktat med Rusland uten paa forhaand at spørge nogen derom. - Med hensyn til spørsmålet iøvrig er jeg fuldt tilfreds med det svar jeg har faat. Jeg forstaar fuldt vel vanskelighetene; men hvad jeg her ikke mindst vil ha pekt paa, er at regjeringen vilde følge de praktiske vink som jeg her har gitt om løsning av spørsmålene, som skulde føre til en riktig utnyttelse av Spitsbergenherlighetene, og jeg er glad for at regjeringschefen lovet, at naar regjeringen nu faar avskrift av debatten skulde det bli tat op til en hurtig drøftelse av regjeringen.

Hambro: I utenrikskomiteen oplyste hr. Mowinckel først og fremst at vi var avskaaret traktatmæssig for at faa Ruslands tilslutning til den gjældende Spitsbergenordning saalænge ikke et forhold var etableret mellem Rusland og Frankrike, men at han tænkte sig muligheten av at man gjennom mundtlige forhandlinger kunde faa etableret nærmest hvad man kan kalde et slags modus vivendi, og længer kan man vel ikke gaa. -

Den ærede utenriksminister har i nogen grad misforstått mig naar han tror at jeg vil ta saken ut av regjeringens haand. Jeg mener tvertimot at i saker av denne art i utenrikspolitiske spørsmåal, som i virkeligheten vedrører vore suverænitetensanliggender, der vil regjeringen alltid staa meget sterkere hvis den har Stortinget haand i haand med sig end naar regjeringen opererer paa vanlig diplomatisk vei. Det skulde vore erfaringer fra Grønlandsspørsmålet ha lært os. Jeg mener ikke at Stortinget skal ta ut av en regjeringens haand de forhandlinger som skal føres, selvsagt ikke. Men regjeringen skal forholde sig saadan som den ærede utenriksminister sikkert husker likesaa godt som jeg fra "David Copperfield", - de udmerkede to kolleger i det juridiske firma. Hver gang man henvendte sig til den ene og bad om lønspaalæg, sa han, at det er ikke mulig for mig at gjøre det fordi jeg har en kompanion, som ikke vil være med paa det. Og hver gang en kom til den anden for at paaskynde en sak, sa han: Det er saa vanskelig for mig alene for jeg har en kompanion som ikke finder at det kan gaa hurtigere. - Regjeringen har tidligere under forhandlingerne om Spitsbergensaken og om Grønlandsspørsmålet gaat alt for hurtig og har været alt for velvillig. Den bør nu bringe sig selv i den stilling at den vil kunne si i Spitsbergenspørsmålet, som den sa i Grønlandsspørsmålet: Saken hviler hos Stortinget. Vi kan ikke strække os længer end vi har gjort. Vi kan ikke vise nogen imøtekommenhet. Utenriksministeren maa kunne avskjære enhver debat med den danske eller med andre gesandter naar han ikke finder den ønskelig, idet han siger: Jeg kan ikke uttale mig videre, for saken er hos Stortinget. Det er kun det jeg ønsker skal bli istandbragt. Og jeg er sikker paa at utenriksministeren ogsaa i ganske stor utstrækning vil være enig i at det vil lette sakernes behandling for utenriksdepartementet. Jeg tror nu engang ikke for fremtiden paa et diplomati som opererer uten den nøieste forstaaelse med nationalforsamlingen, og jeg tror allerminst paa det for de smaa stater.

Utenriksminister Michelet: Jeg er ganske enig med hr. Hambro i, at der bør ske nøie samarbeide mellem regjering og storting, ikke alene i denne sak men i alle utenrikspolitiske saker av større betydning. Selv vil jeg intet heller end at komme i nær kontakt med stortinget. Den ordning, som tildels bestaar nu, er efter min mening overordentlig litet tilfredsstillende. Regjeringen er nødt til at gaa til stortinget for at faa en bevilgning paa 100 kroner - det kan den ikke avgjøre i visse tilfælde paa egen haand. Men hvor det gjælder de største utenrikspolitiske spørsmåal, spørsmåal, som kan bli av vital betydning for hele folkets liv, der har behandlingsmaaten hittil gjennomgaaende været den, at regjeringen har maattet handle paa egen haand uten at komme i forbindelse med stortinget. Hr. Hambros og mit syn falder paa det punkt helt og fuldt sammen, og jeg for mit vedkommende vil ogsaa vite at handle derefter.

Præsidenten: Eg skal høyra med tinget sine medlemmer, um dei hev noko imot at det vert gjeve telegrambyraet ei sovori

Møte for lukkede dører, Stortinget 25. april 1923

melding: "Finansministeren fremkom med en redegjørelse om Foreningsbanken. Den videre behandling blev utsat til møte for lukkede døre imorgen kl. 10." Det er for aa hindra gissingar, som det elles vil verta. - Dersom ingen segjer imot, gjeng presidenten ut ifraa, at ei slik melding kann verta gjevi.

Hambro: Er det nødvendig at sette i kommunikéet, at den videre behandling blev utsat? Jeg mener det er ikke nødvendig. Hvis det staar, at der blev git meddelelse, synes jeg det maa være nok. Hvis det staar, at den videre behandling blev utsat, vil det bare skape nye rygter og ny nervøsitet. Det er jo tidsnok at meddele, naar den endelige behandling har fundet sted, at det er behandlet.

Gjøstein: Jeg kan ikke forstaa andet, end at det kommuniké, præsidenten foreslaar, i sig selv indbyder til nervøsitet. Jeg vil henstille, at det bare opplyses, at finanskomiteen har endnu ikke kunnet avlevere sin indstilling. Det maa da være god nok grund til, at ikke saken kan behandles nu.

Præsidenten: Præsidenten kann melda, at det vil verta umsendt i ettermiddag eit avprent av finansministeren si utgreiding til kvar enskild medlem.

Præsidenten gjeng ut ifraa, at ikke noko av dette som her er fyrehavt i dag, vert aa offentleggjera. Dersom ikkje nokon segjer imot, gjeng presidenten ut ifraa, at det er vedteke.

Protokollen blev derefter oplæst uten at foranledige nogen bemerkning.

Referat:

Kgl. meddelelse om Danmarks suverænitet over Grønland m.v.

Enst.: Tilstilles konstitutionskomiteen.

Møtet hævet kl. 11.55.